IMMANUEL KANT – DESPRE DEFINITIA FILOSOFIEI

“ Prolegomene la orice metafizica viitoare care se va putea afisa ca stiinta “

par. 1, 2, 5, 7, 9, 10, 14, 15, 18, 19, 20

“Daca voim sa infatisam o cunoastere drept stiinta, trebuie mai intai sa putem determina cu precizie ce anume o deosebeste de celelalte feluri de cunoastere, ce nu are comun nici una dintre acestea si ii este deci specific. Daca nu vom face astfel, hotarele ce despart stiintele se vor stare si nici una dintre ele nu va mai putea fi tratata temeinic potrivit naturii sale.

Aceasta specificitate poate sa provina din deosebirea ce exista fie intre obiectele cunoasterii, fie intre sursele cunoasterii, fie si din modul in care se realizeaza cunoasterea, sau din imbinarea unora daca nu chiar a tuturor, laolalta. Pe aceste elemente se intemeiaza, in primul rand, ideea unei stiinte posibile si a domeniului ei.

In ce priveste, mai intai, sursele unei cunoasteri metafizice, rezulta din insusi conceptul unei astfel de cunoasteri ca ele nu pot fi empirice. Principiile unei astfel de cunoasteri (de care tin nu numai propozitiile ei prime, ci si conceptele ei de baza) nu trebuie sa fie luate niciodata din experienta; caci cunoasterea nu trebuie sa fie fizica, ci metafizica, adica o cunoastere care se intinde dincolo de experienta. La temelia cunoasterii metafizice nu va sta, asadar, nici experienta externa, care reprezinta sursa fizicii (ca stiinta a naturii, in genere, n.n.) propriu-zise, nici experienta interna care constituie baza psihologiei empirice. Ea este deci o cunoastere *a priori,* izvorata din intelectul pur si din ratiunea pura.

Prin aceasta cunoasterea metafizica nu s-ar deosebi insa intru nimic de matematica pura; ea va trebui sa fie numita, prin urmare, cunoastere filosofica pura.

Cunoasterea metafizica trebuie sa cuprinda numai judecati *a priori*: aceasta o cere chiar specificul surselor ei. Oricare ar fi insa originea judecatilor, sau forma lor logica, exista o deosebire intre ele din punctul de vedere al continutului, si anume aceea ca ele sunt fie pur explicative, adica nu adauga nimic la continutul cunoasterii, fie extensive, cu alte cuvinte sporesc cunoasterea noastra; primele vor putea fi numite *judecati analitice*, iar celelalte *judecati sintetice*.

Judecatile analitice nu cuprind in predicatul lor nimic altceva decat ceea ce era de acum gandit in conceptul subiectului, chiar daca nu asa de limpede si pe deplin constient.

Atunci cand spun "*Toate corpurile sunt intinse"* nu am largit catusi de putin conceptul meu de corp, ci l-am desfacut doar in elementele sale. Caci intinderea era gandita in acest concept deja inainte de formularea subiectului judecatii, chiar daca relatia nu a fost enuntata ca atare explicit; judecata este prin urmare analitica. Dimpotriva, propozitia: "*Unele corpuri sunt grele*" contine ceva in predicat ce nu era gandit in conceptul general de corp; ea sporeste asadar cunoasterea mea pentru ca adauga ceva la conceptul pe care il aveam si trebuie ca atare sa fie numita judecata sintetica (…).

Am vazut care este deosebirea dintre judecatile analitice si cele sintetice.

Posibilitatea propozitiilor analitice a putut fi inteleasa foarte usor, caci aceasta posibilitate se intemeiaza numai pe principiul contradictiei. Posibilitatea judecatilor sintetice *a posteriori*, adica a acelora care sunt obtinute din experienta, nu are nici ea nevoie de o explicatie speciala, deoarece experienta insasi nu este nimic altceva decat o imbinare continua (synthesis) a perceptiilor. Nu ne raman

decat propozitii sintetice *a priori*, a caror posibilitate trebuie sa o cautam sau sa o cercetam, de vreme ce ea trebuie sa se intemeieze pe alte principii decat acelea ale contradictiei (…).

Problema propriu-zisa de care depinde totul este, exprimata cu o precizie scolastica, urmatoarea: Cum sunt posibile propozitiile sintetice *a priori* ?

Judecata sintetica *a posteriori* certa nu contine decat ceea ce poate fi intalnit in intuitia empirica intamplatoare, pe cand judecata sintetica *a priori* certa cuprinde ceea ce trebuie intalnit in chip necesar in intuitia pura, de vreme ce, in calitate de intuitie *a priori*, ea este legata in mod inseparabil de concept, inaintea oricarei experiente (…).

Daca intuitia noastra ar reprezenta lucrurile asa cum sunt ele in sine, atunci nu ar putea exista nici un fel de intuitie *a priori*, ci ea ar fi intotdeauna empirica. Nu pot sa stiu ce anume este cuprins in obiectul in sine, daca el este prezentat si imi este dat. Ce-i drept, si in acest caz ramane de neinteles cum este posibil ca intuitia unui lucru prezent sa ma poata face sa cunosc lucrul asa cum este in sine, de vreme ce proprietatile lui nu pot sa treaca in facultatea mea de reprezentare. Dar chiar daca am admite o asemenea posibilitate, nici atunci intuitia nu s-ar produce *a priori*, adica inainte de a-mi fi prezentat obiectul: caci fara aceasta conditie nu poate fi gandit nici un temei al relatiei reprezentarii mele cu acel obiect, daca reprezentarea nu va fi cumva sprijinita pe inspiratie. Nu exista, astfel, decat o singura posibilitate ca intuitia mea sa premearga realitatii obiective si sa aiba loc ca o cunoastere *a priori* si anume aceea ca ea sa nu cuprinda nimic altceva decat forma sensibilitatii, care precede in subiectul meu toate impresiile reale prin care sunt afectat de catre obiecte (…).

Prin urmare, numai in forma intuitiei sensibile putem intui *a priori* lucruri. Pe acestea le cunoastem insa numai asa cum ne pot

apare noua (simturilor noastre) si nu asa cum pot fie ele in sine, iar aceasta premisa este absolut necesara pentru a admite posibilitatea propozitiilor sintetice *a priori* sau, daca constatam ca ele exista de fapt, pentru a intelege si determina dinainte posibilitatea lor.

Spatiul si timpul sunt acele intuitii pe care matematica pura le ia drept baza a tuturor cunostintelor si a judecatilor ei care se infatiseaza ca apodictice si necesare; caci matematica trebuie sa-si reprezinte toate conceptele ei mai inainte in intuitie, iar matematica pura, in intuitia pura, adica sa le construiasca…

Natura este existenta lucrurilor in masura in care aceasta din urma este determinata dupa legi universale. Daca natura ar insemna existenta lucrurilor in sine, atunci n-am putea-o cunoaste niciodata, *a priori*, nici *a posteriori*. Nu am putea cunoaste *a priori* caci nu am putea sti ce anume este propriu lucrurilor in sine de vreme ce nu putem afla niciodata aceasta prin analiza conceptelor noastre (propozitii analitice), deoarece nu urmarim sa aflam ce anume cuprinde conceptul nostru despre un lucru (caci aceasta apartine esentei sale logice), ci vrem sa stim ce se adauga la acest concept in realitate a lucrului si prin ce anume este determinat lucrul insusi in existenta sa, dincolo de conceptul meu. Intelectul meu si conditiile care, singure, ii permit sa lege intre ele determinarile lucrurilor in existenta lor, nu pot prescrie in sine nici o regula; lucrurile nu se orienteaza dupa intelectul meu, ci acesta, dimpotriva, trebuie sa se orienteze dupa lucruri. Prin urmare, lucrurile ar trebui sa-mi fie date dinainte ca eu sa pot lua de la ele aceste determinari. Dar in acest caz, ele nu ar mai fi cunoscute *a priori* .

O cunoastere a naturii lucrurilor in sine este imposibila si *a posteriori*. Caci daca experienta este cea care trebuie sa ma invete legi ce guverneaza existenta lucrurilor, atunci aceste legi ar trebui sa se aplice, in masura in care ele se refera la lucruri in sine, in chip necesar si in afara experientei mele. Ori, experienta ma invata, intr-

adevar, ce exista si cum exista dar nu ma invata niciodata ca ceva trebuie sa fie in chip necesar intr-un anume fel. Prin urmare, experienta nu ma poate invata niciodata care este natura lucrurilor in sine.

Noi ne aflam totusi in posesia unei stiinte pure a naturii care formuleaza legi ale naturii, *a priori*.

Trebuie sa observam mai intai ca desi toate judecatile de experienta sunt empirice, adica isi au temeiul in perceptia nemijlocita a simturilor, nu este adevarat si invers, ca, din aceasta cauza, toate judecatile empirice sunt judecati de experienta, si ca empiricului, si in genere intuitiei sensibile, mai trebuie sa i se adauge si anumite concepte care au o origine pe de-a intregul *a priori* in ratiunea pura; dar orice perceptie trebuie mai intai sa fie subsumata acestora pentru a putea apoi sa fie transformata, prin mijlocirea lor, in experienta (…).

Vom incerca sa explicam cele spuse. Ca incaperea este calda, zaharul este dulce(…)
sunt judecati care nu sunt valabile decat subiectiv. Nu pretind catusi de putin ca le voi gasi in acelasi fel tot timpul si nici ca oricare le va gasi ca fiind in acelasi fel. Ele exprima doar o relatie a doua senzatii cu acelasi subiect, si anume cu mine insumi… Asemenea judecati le numesc de perceptie. Cu totul alta este situatia cand am de a face cu judecati de experienta. Ceea ce ma invata pe mine experienta in anumite conditii trebuie sa ma invete oricand si trebuie sa invete pe oricine. Valabilitatea acestor judecati nu se limiteaza la un subiect (…). De aceea socotesc toate judecatile de acest fel ca judecati obiectiv valabile (…).

Va trebui sa analizam experienta in genere pentru a vedea ce anume tine in acest produs de simturi si ce anume de judecata si cum este posibila judecata de experienta insasi. La baza ei se afla intuitia de care sunt constient, adica perceptia… Dar in al doilea rand la ea participa si actul de a judeca (ce revine numai intelectului). Acesta

poate fi de doua feluri; mai intai, compararea perceptiilor si legarea lor de catre o constiinta individuala, sau, in al doilea rand, legarea lor intr-o constiinta in genere. Prima judecata este doar o judecata de perceptie si are numai o valabilitate subiectiva… De aceea pentru a ajunge la experienta nu este indeajuns, asa se cum credea indeobste, sa compari perceptii si sa le legi prin actul judecatii intr-o constiinta, caci in acest fel nu ia nastere valabilitatea universala si necesitatea judecatii care singure, fac ca judecata sa aiba o valabilitate obiectiva si sa poata fi deci experienta.

Inainte ca perceptia sa se poata transforma in experienta mai trebuie deci sa apara o judecata de cu totul alt fel. Intuitia data trebuie subsumata unui concept care determina forma judecatii in genere cu privire la intuitie, care leaga constiinta empirica a celei din urma intr-o constiinta in genere, facand astfel ca judecatile empirice sa fie universal valabile. Un asemenea concept este un concept pur *a priori* al intelectului.”